

İDMANIN TƏKMÜBARİZLİK NÖVLƏRİNİN İNKİŞAF STRATEGİYASINA MÜASİR BAXIŞ

dos. Q.Ş. Əbiyev

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası
galib.abiyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0003-4293-6643

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 4 iyul 2022

Dərc olunub: 20 sentyabr 2022

© 2021 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya. İdmanın təkmübarizlik növlərinin inkişaf strategiyası idmanın kütləviliyi və sistemli inkişafını özündə birləşdirən kompleks tədbirləri əhatə edir. Strategiya idmanın sistemli inkişafının məqsəd və vəzifələri, perspektiv mərhələləri, prioritet istiqamətlərini müəyyənləşdirir və bu yönümlü proqram, kompleks tədbirlərin işlənilməsi üçün əsasdır. Son illər idmanın təkmübarizlik növlərinin inkişafında müşahidə edilən problemlər yeni yanaşmalar və müasir innovativ metodların kompleks tətbiqini tələb edir.

Açar sözlər: *idmanın təkmübarizlik növləri, innovativ metodlar, konsepsiya, strategiya, kadr hazırlığı, regional inkişaf.*

İdmanın təkmübarizlik növlərinə aid olan boks üzrə Azərbaycanın yığma komandası 1990-cı ildən müxtəlif beynəlxalq turnirlərdə, 1996-cı ildən isə Olimpiya Oyunlarında müstəqil komanda kimi iştirak etmişdir. Avropa çempionatlarında ilk medal (qızıl) 1993-cü ildə, Dünya çempionatlarında ilk medal (bürünc) 1999-cu ildə, Olimpiya Oyunlarında ilk medal (bürünc) isə 2000-ci ildə qazanılmışdır. Avropa çempionatlarında ən yaxşı nəticə (2 qızıl + 1 bürünc) 2011-ci ildə, Dünya çempionatlarında ən yaxşı nəticə (2 qızıl + 1 bürünc) 2013-cü ildə, Olimpiya oyunlarında isə ən yaxşı nəticə (1 gümüş + 1 bürünc) 2016-cı ildə əldə olunmuşdur. Güləşmə növlərində olan nəticələr boks idman növü ilə müqayisədə bir qədər yüksəkdir, lakin həmin idman növünün Azərbaycanın tarixi ənənələri olan idman növlərindən biri olduğunu xatırlatsaq, hal-hazırda əldə olunan nəticələr o qədər də ürəkaçan

deyil. Karate və taekvondo idman növlərində də hal-hazırda legioner idmançıların daha çox cəlb olunduğunun şahidi olmamaq mümkün deyil.

Ümumiləşdirilmiş şəkildə qeyd etsək, idmanın təkmübarizlik növlərinin kütləviliyi və keyfiyyətinə, eləcə də müasir tələblərə cavab verə biləcək inkişaf səviyyəsinə mane ola biləcək əsas problemlər aşağıdakılardan ibarətdir:

- Legioner məşqçi və idmançıların komandaya cəlb edilməsinin geniş vüsət alması inkişafda olan boşluqların kompensasiyası kimi dəyərləndirilə bilər;
- Xüsusilə bölgələrdə və regionlarda yüksək ixtisaslı məşqçi və mütəxəssislərin az olması, istedadlı gənclərin idmana seçmə prosesinin istənilən səviyyədə həyata keçirilməməsinə zəmin yaradır;
- İdman növünə müvafiq olan idman avadanlıqları və təchizatının yetərinə olmaması və beynəlxalq standartlara cavab verməməsi;
- Azərbaycanın yığma komandasının məşqçilər heyətinin keyfiyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi üzrə ixtisaslaşdırılmış yüksək idman ustalığı məktəblərinin olmaması;
- Müasir innovativ texnologiyaların kifayət qədər tətbiq edilməməsi, məşğələlərin səmərəliliyinə mənfi təsir edir;
- Kütləvi informasiya vasitələrində idmanın təkmübarizlik növlərinin təbliğinin tələb olunan səviyyədə olmaması;
- Elmi-metodik təminat səviyyəsinin kifayət səviyyədə olmaması, federasiyalar daxilində elmi-tədqiqat və təkmilləşdirmə komissiyasının fəaliyyətinin qənaətbəxş olmaması;
- Neytral idman hakimlərinin həddən artıq azlığı və hakimlərin təkmilləşməsindən ötrü seminarların çox az təşkil olunması və

ya Azərbaycan hakimlərinin beynəlxalq seminarlara təsadüf hallarda göndərilməsi.

İdmanın təkmübarizlik növlərinin inkişafının əsas hədəfləri aşağıdakılar hesab edilir:

- Yüksək əyarlı medallar qazanmaq, həm idman, həm də həyatda talant və bacarıqları nümayiş etdirmək üçün idmançılara maksimal imkanların təqdim olunması;
- Çempionlar hazırlamaq, o cümlədən komanda mədəniyyəti və optimal məşq mühiti fonunda idmançılara dəstək olmaq, onlar üçün Azərbaycan idman ailəsinin bir üzvü olmaqdan məmnun olacağı mühiti formalaşdırmaq;
- Avropa və Dünya çempionatları, 2024 və 2028-ci il Olimpiya Oyunlarda həm kəmiyyət, həm də əyar baxımından medalların yüksələn dinamikasına nail olmaq;
- Komanda fəaliyyəti göstərmək, hər birinin təcrübəsindən istifadə etmək, birləşmək və qazanılan uğurları paylaşmaq;
- Böyük səylə çalışarkən belə işdən zövq alınacaq qeyri-rəsmi, rahat mühit formalaşdırmaq;
- Həm idmançı, həm də məşqçi baxımından legionerlərə deyil, ölkə mütəxəssisləri və idmançılarna daha çox üstünlük verilməsi;
- İdmanın təkmübarizlik növlərinin daha kütləvi idman növlərindən birinə çevrilməsi, idmana seçmənin yeni sisteminin qurulması, eləcə də talantlı gənclərin peşəkar idmançı qismində hazırlanması;
- Yüksək ixtisaslı idmançıların və kadrların hazırlanma keyfiyyətinin artırılması;
- Hakimlər heyətinin yenilənməsi, neytral hakimlərə üstünlük verilməsi və ixtisaslarının artırılması;
- Beynəlxalq standartlara cavab verən idman avadanlığı və ləvazimatlarının istehsalının ölkədə aparılması;
- Müasir elmi-texniki tərəqqinin təlim-məşq prosesində geniş tətbiqi;
- İdman tibbi şöbələrində tibbi diaqnostika və profilaktika xidmətlərinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi;

- Kütləvi informasiya vasitələrində idmanın təkmübarizlik növlərinin geniş təbliği;
- İdmanın təkmübarizlik növləri üzrə yüksək idman ustalığı məktəblərinin təşkili;
- İdmanın təkmübarizlik növləri üzrə elmi-tədqiqat və metodik işlərin aparılması.

Göstərilən hədəflərə çatmaqdan ötrü aşağıdakı tapşırıqların icrası nəzərdə tutulur:

1) Kadr hazırlığı üzrə:

Hər bir Azərbaycanlı idmançıya öz potensialını reallaşdırmaqdan ötrü ən yaxşı imkan yaradan optimal bir sistem formalaşdırmaq;

İdmançılarla ədalətli və bərabər davranan, dürüstlüyü və liderliyi ilə seçilən məşqçilər heyətinin formalaşdırılması və mütəmadi təkmilləşdirilməsi;

Tədris planlarının və proqramların təkmilləşdirilməsi yolu ilə müstəqil qərar qəbul edə bilən yüksək ixtisaslı, kreativ və sistemli düşünüən kadrların hazırlanması [3];

Qadın idmanının inkişafı məqsədi ilə qadın məşqçilərin hazırlanması sisteminin formalaşdırılması;

Xarici ölkələrlə əməkdaşlıq əsasında innovativ texnologiyalardan istifadə etməklə, distant təhsilin ixtisasartırma və təkmilləşmə sistemində tətbiqi;

Təcrübə mübadiləsi fonunda xarici ölkələrin aparıcı mütəxəssislərinin təlim-məşq toplanışlarına dəvət olunması və ölkə kadrlarının təcrübə toplaması üçün xaricə göndərilməsi;

Respublikanın istedadlı məşqçiləri tərəfindən işlənib hazırlanmış, idmançıların hazırlıq metodikasının dərinlən öyrənilməsi, bu metodikanın elmi nöqtəyi-nəzərdən effektivliyinin əsaslandırılması və bütün idman məktəblərində və təşkilatlarında onun geniş tətbiqi;

İdman cəmiyyətləri və klubları ilə bilavasitə bağlılığı olmayan neytral idman hakimlərinin yetişdirilməsi və beynəlxalq seminarlarda iştirakının təmin olunması [1].

2) Elmi-tədqiqat yönümlü

Gənc tədqiqatçıların idmanın təkmübarizlik növləri üzrə elmi fəaliyyətə geniş cəlb olunması;

Elmi innovasiya nailiyyətlərinin idmanın təkmübarizlik növləri üzrə idmançıların hazırlanması sisteminə tətbiqi;

İdmanın təkmübarizlik növləri ilə məşğul olmağa marağın aşılınması yönümlü tədris ədəbiyyatlarının hazırlanması;

Elektron təhsil resurslarında idmanın təkmübarizlik növləri üzrə təlim prosesinin təşkili və keçirilməsi üzrə metodiki tövsiyələr haqqında respublika üzrə açıq məlumat bazasının yaradılması;

İnformasiya texnologiyalarının və multimedia məhsullarının müasir inkişaf tendensiyaları nəzərə alınmaqla, təlim məşq prosesinin kompyuterləşdirilməsi səviyyəsinin yüksəldilməsi;

Təkmilləşmək üçün tədqiqat məlumatlarından istifadə etmək, sadə saxlamaq və vacib olana diqqət yetirmək;

Federasiyalar daxilində Elmi-tədqiqat və təkmilləşdirmə komissiyasının təsis edilməsi

3) Regional inkişaf

İdmanın təkmübarizlik növlərinin inkişaf səviyyəsinin qənaətbəxş olmadığı bölgələrdə onun inkişafı üçün tədbirlərin görülməsi;

Müvafiq mütəxəssislərin və təcrübəli məşqçilərin müəyyən müddətə təcrübə mübadiləsi əsasında regionlara göndərilməsi;

Region və zona səviyyəli yarışların təşkili və keçirilməsi, eləcə də müvafiq monitorinqlərin aparılması;

İdmanın təkmübarizlik növləri üzrə ixtisaslaşan idman məktəblərindən, təhsil müəssisələrindən və idman klublarından seçilmiş idmançılar arasında regional təlim-məşq toplaşmalarının və yarışlarının keçirilməsi;

Keçirilmiş yarışların nəticələrinə əsasən idmanın təkmübarizlik növləri üzrə yüksək idman ustalığı məktəblərinin istedadlı idmançılar tərəfindən komplektləşdirilməsinin təmin edilməsi;

4) Maddi texniki təminat

Beynəlxalq standartlara cavab verən idman avadanlığı və təchizatının təminat səviyyəsinin təhlili [2];

Dövlət standartları və beynəlxalq tələblər tam uyğun olan yerli istehsalçılar tərəfin-

dən idman avadanlığı və təchizatının istehsalının təmin edilməsi

Sağlam maliyyə idarəçiliyinə malik olmaq, riskləri müəyyən etmək və onları azaltmaq üçün çalışmaq;

Təşkilata fayda verəcək tərədaşları müəyyənləşdirmək və onlarla əlaqələr qurmaq.

5) İnnovasiyalar

Ən yüksək standartlara uyğun fəaliyyət göstərmək və yenilikçi olmaq;

Təlim məşğələlərinin səmərəliyinin artırılması məqsədi ilə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının məşq prosesinə geniş tətbiqi;

Məşq prosesində müasir idman avadanlıqlarının və xüsusi proqramların tətbiqinin təşkili;

Virtual rəqiblə mübarizə aparmaq imkanı verən kompyuterləşmiş siniflərdə xüsusi təlim məşğələlərinin təşkili;

6) Tibbi təminat

İdmançıların ərazi tibb müəssisələrinə təhkim edilməsi;

İdmançıların fiziki hazırlığının mütəmadi monitorinqinin aparılması;

İdmançılar üçün tibbi-profilaktik işlərin təkmilləşdirilməsi;

Səyyar (mobil) elmi-tibbi laboratoriyaların təşkili;

7) Təbliğat və təşviqat işləri

İdman nailiyyətləri yönümlü məşğul olanlar üçün idmanın təkmübarizlik növləri üzrə keçirilən məşqlərin ödənişsiz olması;

İdman jurnallarının təsis edilməsi;

İdmanın təkmübarizlik növləri ilə əlaqədar sissiləli televiziya və radio verilişlərinin yaradılması.

İdmana marağın artırılması məqsədi ilə məhşur idmançıların iştirakı ilə sosial reklam çarxlarının hazırlanması [4];

İdmanın təkmübarizlik növlərində olan nailiyyətlərin təhlilinin kütləvi informasiya vasitələrində idman jurnalistləri tərəfindən mütəmadi işıqlandırılması;

Məhşur idmançıların iştirakı ilə idman tədbirləri, dəyirmi masalar, eləcə də master

klasların keçirilməsi və bütün arzu edənlər üçün açıq olması;

Məşhur idmançıların həyatı haqqında bədii və video filmlərin hazırlanması [5].

Gözlənilən nəticələr: Azərbaycanda idmanın təkmübarizlik növlərinin inkişafı üzrə Konsepsiya çərçivəsində müəyyən olunmuş vəzifələrin icrasına əsasən növbəti nəticələrin əldə olunması təxmin edilir:

- Azərbaycan idman ailəsində ədalətli və rəqabətqabiliyyətli mühitin formalaşması;
- İdmanın təkmübarizlik növlərinə ölkəmizdə tədricən azalmaqda olan marağın artırılması;
- Beynəlxalq arenada böyük nəaliyyət göstərən idman ölkələri sırasına yüksəlmək;
- İdmanın təkmübarizlik növləri üzrə yüksək ixtisaslı kadr hazırlığı sisteminin nizamlanması;
- Elmi-tədqiqat və metodik işlərin təkmilləşməsi yolu ilə yüksək ixtisaslı idmançıların hazırlıq sisteminin formalaşdırılması;
- İdmanın təkmübarizlik növlərinin nisbətən zəif inkişaf etdiyi regionlara təcrübəli məşqçi və müvafiq mütəxəssislərin yönəldilməsi yolu ilə gənclərin seçim və seleksiyasının optimallaşdırılması və regionların işlərin effektivliyinin yüksəldilməsi;
- Beynəlxalq standartlara cavab verən idman avadanlıqları və təchizatının ölkəmizdə istehsalının nizamlanması;
- Müasir innovativ texnologiyaların məşq prosesinə geniş tətbiqi ilə keyfiyyət göstəricilərinin yüksəldilməsi;
- Regionlarda İdman tibbi şöbələrində tibbi diaqnostika və profilaktika xidmətlərinin keyfiyyətinin artırılması şəraitində milli yığma komandanın ehtiyat idmançılarının komplektləşdirilməsi şəraitinin yaradılması;
- Kütləvi informasiya vasitələrində idmanın təkmübarizlik növlərinin geniş miqyaslı

təbliği ilə bu idman növlərinin kütləvilinin və əhalinin gələcəkdə onlara marağının artırılmasına zəmin yaratmaq;

- Regionlarla yüksək idman ustalığı məktəblərinin yaradılması ilə kadr ehtiyatlarının formalaşmasının fasiləsizliyi sisteminin təşkili

Beynəlxalq seminarda iştirakı təmin olunmuş neytral hakimlər heyəti ilə təşkil olunaq yarışlarda verilən ədalətsiz qərarların minimuma endirilməsi və ən layiqli idmançının qalib gəlməsi üçün optimal mühitin yaradılması.

ƏDƏBİYYAT

1. **Əbiyev Q.Ş.** *Boks idman növünün yarış qaydalarına edilən dəyişikliklər və onların idmançı fəaliyyətinə təsiri.* 08 noyabr Zəfər gününə həsr olunmuş “İdman elmində innovasiyalar” mövzusunda beynəlxalq elmi-praktiki konfransın materialları. vol. 3, №4, 2021, s. 31-36.
2. **Изаак С.И.** *Стратегия развития спортивной отрасли,* Москва: Спорт, 2018, 168с.
3. **Андрющенко Л.Б., Филимонова С.И., Кондраков Г.Б., Мамонова О.В., Аверьева Ю.О., Алмазова Ю.Б.** *Разработка и реализация научно-методического обеспечения повышения квалификации педагогов и специалистов по физической культуре и спорту.* Плехановский научный бюллетень, 2019 №1 (15), с.15-18.
4. **Паршикова Н.В., Изаак С.И., Малиц В.Н.** *Развитие физической культуры и спорта: стратегия будущего.* Журнал Теория и Практика Физической культуры и спорта. Москва-2020.
5. *UK Sports Strategic Plan 2021-31.* Powering, success, inspiring, impact. UK Sport, 21 Bloomsbury, London – 2021, 12p.

СОВРЕМЕННЫЙ ВЗГЛЯД НА СТРАТЕГИЮ РАЗВИТИЯ СПОРТИВНЫХ ЕДИНОБОРСТВ

доц. Г.Ш. Абиев

Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта
galib.abiyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0003-4293-6643

Аннотация. Стратегия развития спортивных единоборств включает в себя комплекс мероприятий, сочетающих массовость и систематичность развития спорта. Стратегия определяет цели и задачи, перспективные этапы, приоритетные направления системного развития спорта и является основой для разработки программы, комплекса мероприятий в этом направлении. На-

блюдаемые в последние годы проблемы в развитии спортивных единоборств требуют комплексного применения новых подходов и современных инновационных методов.

Ключевые слова: *виды единоборств, инновационные методы, концепция, стратегия, обучение персонала, региональное развитие.*

MODERN VIEW ON DEVELOPMENT STRATEGY OF MARTIAL ARTS

ass. prof. G.Sh. Abiyev

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
galib.abiyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0003-4293-6643

Annotation. The strategy for the development of martial arts includes a set of measures combining mass and systematic development of sports. The strategy defines the goals and objectives, promising stages, priority areas of systemic development of sports and is the basis for the development of a program, a set of activities in this direction. The problems ob-

served in recent years in the development of martial arts require the integrated application of new approaches and modern innovative methods.

Keywords: *types of martial arts, innovative methods, concept, strategy, personnel training, regional development.*